

Pojam individuacije u djelu "Čovjek i njegovi simboli" C. G. Junga

Kazimić, Tomislav

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:819397>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-10**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Preddiplomski studij filozofije i engleskog jezika i književnosti

Tomislav Kazimić

Pojam individuacije u djelu "Čovjek i njegovi simboli"

C. G. Junga

Završni rad

Mentor: doc. dr. sc. Martina Volarević

Osijek, 2019.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za filozofiju

Preddiplomski studij filozofije i engleskog jezika i književnosti

Tomislav Kazimić

Pojam individuacije u djelu "Čovjek i njegovi simboli"

C. G. Junga

Završni rad

Znanstveno područje humanističke znanosti, znanstveno polje filozofija,
znanstvene grane povijest filozofije i hrvatska filozofija

Mentor: doc. dr. sc. Martina Volarević

Osijek, 2019.

Prilog: Izjava o akademskoj čestitosti i o suglasnosti za javno objavljivanje

Obveza je studenta da donju Izjavu vlastoručno potpiše i umetne kao treću stranicu završnog odnosno diplomskog rada.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.
Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, datum
10.09.2019

Tomislav Kazimic (OIB-3710116638)
ime i prezime studenta, JMBAG

Sažetak

Švicarski psiholog Carl Gustav Jung (1875-1961) sa svojim bliskim suradnicima napisao je svoje posljednje djelo Čovjek i njegovi simboli. Djelo Čovjek i njegovi simboli napisano je s ciljem da bude pristupačnije široj javnosti, te kao sažetak brojnih glavnih zaključaka vezanih za znanstvena područja, tradicije i teme kojima se Jung bavio tijekom svojeg života. Svakako jedna od bitnijih tema u Jungovom opusu, a tako i u djelu Čovjek i njegovi simboli je proces individuacije. Jung je pojmom individuacije označavao glavni mehanizam psihičkog aparata pomoću kojeg pojedinac svoj život može živjeti autentično tako što svakodnevno samorealizira svoju bit. Ta bit se može izraziti i kao skriveni individualni potencijal pojedinca koji je presudan za kvalitetu života. Također, proces individuacije nije linearan proces kojim je Jung želio postaviti jedinstvenu metodu realizacije svih potencijalnosti, težnji i bogatstva individue. Proces individuacije je proces koji je za svaku individuu drugačiji, i koji za svoj cilj ima postizanje sklada različitog sadržaja svjesnog i nesvjesnog dijela psihe. Svjesno i nesvjesno funkcioniraju po različitim pravilima i njihov sadržaj je različit. Svijest koja je više okrenuta prema vanjskoj objektivnosti je u stalnom suživotu s nesvjesnim čije procese i arhetipski sadržaj možemo svjesno promatrati i integrirati samo posredstvom simbola. Jung je simbolima nazivao način i jezik kojim naše nesvjesno komunicira našoj svijesti. Oni su temeljni bitni sadržaj naših glavnih arhetipova sjene, anime i animusa i u konačnici jastva. Jastvo je za Junga centralni element svakog psihičkog aparata i podmet procesa individuacije svakog pojedinca.

Ključne riječi: Carl Gustav Jung, Čovjek i njegovi simboli, individuacija, arhetip, Jastvo

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Individuacija	3
3. Arhetipovi psihe	7
3.1. Persona i Sjena _____	7
3.2. Animus i Anima _____	9
3.3. Jastvo _____	11
3.3.1. Simboli Jastva _____	13
4. Zaključak	16
5. Popis literature	18

1. Uvod

Carl Gustav Jung (1875-1961) je švicarski psiholog, psihijatar i liječnik,¹ Freudov učenik i njegov dugogodišnji suradnik koji je najbolje poznat kao »osnivač analitičke psihologije«.² Carl Gustav Jung je bio predviđen i kao nasljednik seksualne teorije³ svog učitelja Sigmunda Freuda, ali se s brojnim bitnim tezama seksualne teorije nije slagao te ih je u svojim djelima i često osporavao. Jung je stavljao naglasak na fenomene psihe za koje je smatrao da su bili zanemarivani u stavovima pobornika seksualne teorije. Kritika Freuda je rezultirala sa stvaranjem potpuno drugačije slike čovjekove psihe. Ta razlika u načelima psihičkog aparata se vrlo dobro očituje i u razlici dvaju ključnih pojmova psihoanalize, podsvjesno i nesvjesno, koje je naglasio i John Freeman u predgovoru djela *Čovjek i njegovi simboli*, gdje tvrdi:

»Ipak, njegov [Jungov] je najznatniji prinos psihološkom shvaćanju pojam nesvjesnog, koji nije (poput Freudova 'podsvjesnog') samo staretinarnica potisnutih želja, nego svijet što je upravo onoliko životvoran i zbiljan kao dio života nekog pojedinca, koliko je svjesni, 'misleći' svijet Ja, neizmjerljivo širi i bogatiji.«⁴

Carl Gustav Jung kako bi vjerno prikazao fenomene psihe poput arhetipskog nesvjesnog, simbola i individuacije proširio je područje psihoanalize u domenu različitih filozofskih disciplina. Jednako je učinio i sa raznim oblicima misticizma, brojnih ezoteričnih tradicija poput alkemije, raznih istočnjačkih tradicija te gnosticizma koje je koristio za interpretaciju raznih fenomena nesvjesnog. Danas i u svakodnevnom vokabularu koristimo riječi koje su izvorno bile oblikovane njegovim teorijama, neke od tih riječi su i one poput introvert i ekstrovert kao i individuacija i kolektivno nesvjesno. Uporaba Jungove terminologije je samo mali pokazatelj koji svjedoči o opsegu Jungova utjecaja na jezik i pretpostavke kojima se koristimo u odnosu prema psihi i njenim fenomenima. Na isti su način opsežan broj napisanih djela kao i njegova metoda ostavili veliki značaj na područje psihoanalize, filozofiju i psihijatrijsku praksu. Neka od Jungovih poznatijih djela koja vrijedi ovdje izdvojiti su *Crvena knjiga*, *Psihološki tipovi*, *Preobrazbe i simboli libida*, *Arhetipovi i kolektivno nesvjesno*, *Psihologija i alkemija*, *Psihologija i religija*, *Aion: Researches into the Phenomenology of the*

¹ Ivan Salečić, »Predgovor«, u: *Čovjek i njegovi simboli*, urednik Carl Gustav Jung (Zagreb: Mladost, 1974), str. 7.

² Ivan Salečić, »Predgovor«, str. 7

³ Carl Gustav Jung, »The Role of the Unconscious«, u: William McGuire (glavni urednik), *Collected Works of C. G. Jung Vol. 10.*, (Princeton University Press, 1966), 3-28, na str. 8. »sexual theory«

⁴ John Freeman, »John Freeman: Uvod«, preveli Marija i Ivan Salečić u: *Čovjek i njegovi simboli*, urednik Carl Gustav Jung (Zagreb: Mladost, 1974), str. 12.

Self, Sjećanja, snovi, razmišljanja te u konačnici i posljednje Jungovo djelo, a koje je centralno ovom završnom radu – *Čovjek i njegovi simboli*. *Čovjek i njegovi simboli* izdano je 1961; djelo je pisano pri kraju Jungovog života, a dovršeno je i objavljeno neposredno nakon njegove smrti. *Čovjek i njegovi simboli* nije plod samo njegova rada, nego i rada njegovih najbližih sljedbenika⁵ te se kroz njega proteže širok spektar tema vezanih za čovjeka i njegove simbole koji su zbog svog arhetipskog sadržaja i kolektivne naravi bili u fokusu Jungovog rada. Osim važnosti simbola za čovjekovu psihu, *Čovjek i njegovi simboli* dovode simbolizam arhetipskog nesvjesnog u odnos sa simbolizmom u religiji i modernoj umjetnosti, u snovima i svakodnevnim životnim okolnostima.⁶ Ovom tematikom su se Jung i njegovi sljedbenici odlučili baviti koristeći se laičkim jezikom⁷ u nadi da će taj pothvat učiniti ovo djelo i misao Junga pristupačnijim te ga tako popularizirati ondašnjim i budućim generacijama.. Osim terminološke pristupačnosti, jedna od bitnijih karakteristika *Čovjeka i njegovih simbola* je i sažetost inače široke lepeze tema kojima se Jung bavio. Iz tog razloga jedna od glavnih tema djela je i proces individuacije koji je centralno mjesto Jungove psihonalitičke teorije i čije značenje se proteže na interpretaciju bilo kojeg fenomena čovjekove psihe. Iz tog razloga analizu procesa individuacije u ovom radu ću prikazati vodeći se prvenstveno prikazom u ulomku nazvanim *Proces individuacije* dr. Marieu Louiseu von Franz koja je bila dugogodišnja Jungova suradnica i kojoj je Jung nakon svoje smrti 1961. povjerio i zadatak da prema njegovim uputama dovrši *Čovjek i njegovi simboli*.⁸ Glavne teze kojima se služi M. L. Von Franz ću dodatno proširiti i pojasniti koristeći se i ulomcima Jungovog poznatog eseja *Two Essays on Analytical Psychology: On the psychology of the unconscious* u kojem Jung pristupom sličnim onom u *Čovjek i njegovi simboli* sistematizira ključne pojmove poput sjene, individuacije, anime, animusa i jastva.

⁵ John Freeman, »John Freeman: Uvod«, str. 10.

⁶ Ivan Salečić, »Predgovor«, str. 7

⁷ John Freeman, »John Freeman: Uvod«, str. 10.

⁸ Isto, str. 11.

2. Individuacija

Jung u svojem djelu *Two Essays on Analytical Psychology: On the psychology of the unconscious* pojasnio je značenje pojma individuacije usporedivši ga s češće upotrebljavanom pojmom individualizma. Jung tvrdi da je individuacija 'postajanje in-dividuom' ukoliko bi se ta 'individualnost' sastojala od obuhvaćanja najunutarnjije, posljednje i neusporedive posebnosti. Implicitno u sebi sadrži postajanje samim sebima, stoga se individuacija može i izreći kao razvoj sebstva ili samorealizacija.⁹ Jung tvrdi i da se taj pojam često miješa s pojmom 'individualizma', te navodi da individualizam referira na naglašavanje i davanje primata nekoj pojedinačnosti suprotno kolektivnim brigama i obavezama.¹⁰

Kako bi pojasnio pojam individuacije u njegovom psihičkom značenju kao procesa koji uključuje svjesne i nesvjesne kolektivne dijelove psihe, Jung se koristi primjerom ljudskog lica. Jung navodi da su nos, oči univerzalni faktori koji bez obzira na svoju univerzalnost variraju i tako čine inače univerzalne karakteristike posebnima za svaku individuu.¹¹ Isti slučaj je i s glavnim sadržajem nesvjesnog kojeg Jung naziva arhetipovima. Arhetipovi poput sjene, anime, animusa i jastva, već navedeni u uvodu rada, igraju bitnu ulogu u životu pojedinca tako što određuju njegovu osobnost jednako kao što formiraju i njegov odnos s okolinom. Sjenu je Jung smatrao prvim problemom i preprekom u procesu individuacije, posebice zbog današnjeg stanja modernog čovjeka i različitih zahtjeva modernog društva. Jung je smatrao da iskustvo svakodnevice koje pojedinac ima isključivo ovisi o psihičkom faktoru koji tvori njegov vlastiti doživljaj stvarnosti, o težnjama, sadržajima i projekcijama psihe. U pogledu pojedinca, prva projekcija i problem s kojim se susreće je persona i sjena. Integracijom sjene, spoznajom njena često negativnog sadržaja, pojedinac započinje proces individuacije.¹² Nakon razlaganja iluzije persone i spoznajom sjene, pojedinac ubrzo u snovima počinje susretati svoju animu ili animusa koja se u početku razvija uz roditelja suprotnog spola, a tijekom života formira i ispoljava u svakodnevnom doticaju sa suprotnim

⁹ Carl Gustav Jung, »Two Essays on Analytical Psychology: On the psychology of the unconscious«, u: William McGuire (glavni urednik), *Collected Works of C. G. Jung Vol. 7. 2nd ed.*, (Princeton University Press, 1966), 173-187, na str. 173. »Individuation means becoming an "in-dividual," and, in so far as "individuality" embraces our innermost, last, and incomparable uniqueness, it also implies becoming one's own self. We could therefore translate individuation as "coming to selfhood" or "self-realization."«

¹⁰ Carl Gustav Jung, »Two Essays on Analytical Psychology: On the psychology of the unconscious«, na str. 173. »Individualism means deliberately stressing and giving prominence to some supposed peculiarity rather than to collective considerations and obligations.«

¹¹ Isto, str. 174.

¹² Carl Gustav Jung, »A Psychological Approach to the Dogma of the Trinity«, u: William McGuire (glavni urednik), *Collected Works of C. G. Jung Vol. 11.*, (Princeton University Press, 1975), 107-200, na str. 197-198. »The individuation process is invariably started off by the patient's becoming conscious of the shadow, a personality component usually with a negative sign.«

spolom. Spoznaja sadržaja i integracija anime i animusa je ključna kako bi mogli živjeti život vjieran našem jastvu. Proces individuacije se treba promatrati kao dijalektičan proces jer individuacija nije linearnog kretanja već buran, konstantno promjenjiv i nepredvidljiv element psihe koji ima često nepredvidljive posljedice.¹³ Jung je smatrao da proces individuacije kao svoj primaran cilj ima uspješnu integraciju tih kolektivnih i arhetipskih, a opet unikatnih karakteristika pojedinca. Svjesna integracija tog sadržaja ujedno i upotpunjava i realizira pojedinca koji jedino tako može potpuno egzistirati kao individua i član zajednice. U tom smislu individuaciju i individualizam je Jung smatrao potpuno različitim pojmovima jer individualizam zanemaruje taj kolektivni psihički aspekt u kojem ljudska individua, kao živo biće, u sebi sadrži posve univerzalne karakteristike. Jung stoga i smatra da ni na jedan način individuacija nije suprotna bilo kakvoj kolektivnosti.¹⁴ Jung je individuaciju smatrao primarnim mehanizmom kojim pojedinci mogu postići svoj jedinstveni smisao i autentičnost, iz tog razloga Jung o individuaciji navodi da ona inzistira na boljem i potpunijem ispunjavanju kolektivnih vrijednosti koje posjeduju ljudska bića.¹⁵ Za proces individuacije Von Franz u djelu *Čovjek i njegovi simboli* slično Jungu tvrdi sljedeće:

»Ako oslušujete svoje nesvjesno i ako mu se pokoravate, morate očekivati stalno uplitanje u vaše svjesne planove. Vaša se volja ukršta s drugim namjerama – s takvima kojima se morate pokoriti, ili ih u svakom slučaju morate ozbiljno uzeti u obzir. To je djelomično razlog što se obaveznost, koja prati proces individuacije, često osjeća kao teret, a ne kao izravno olakšanje.«¹⁶

Iz stavova Junga i M. L. Von Franz se da zaključiti da oni smatraju naš kolektivni sadržaj nesvjesnog djela psihe u potpunosti autonomnim, te je u stalnom i skrivenom paralelnom odnosu sa svjesnim djelom psihe. Jung je smatrao da je jedini način na koji pojedinac, a tako i psihoanalitičar, može dešifrirati značenje poruka i utjecaja koje nesvjesno ima na svoj svjesni dio je tumačenje simbola u njihovom kolektivnom psihičkom kontekstu. Pod simbolima Jung

¹³ Carl Gustav Jung, »The Concept of the Collective Unconscious«, u: William McGuire (glavni urednik), *Collected Works of C. G. Jung Vol. 9.*, (Princeton University Press, 1981), 42-53, na str. 47. »frequently with unpredictable consequences.«

¹⁴ Carl Gustav Jung, »Two Essays on Analytical Psychology: On the psychology of the unconscious« str. 174. »Now in so far as the human individual, as a living unit, is composed of purely universal factors, he is wholly collective and therefore in no sense opposed to collectivity.«

¹⁵ Isto, str. 174. »But individuation means precisely the better and more complete fulfilment of the collective qualities of the human being«

¹⁶ M. L. von Franz, »Proces individuacije«, preveli Marija i Ivan Salečić u: *Čovjek i njegovi simboli*, urednik Carl Gustav Jung (Zagreb: Mladost, 1974), str. 218.

je mislio na »prirodne i spontane tvorevine«¹⁷ koje je smatrao jezikom našeg kolektivnog, arhetipskog nesvjesnog djela psihe. Za simbole je Jung tvrdio da nisu puki znakovi kojima arbitrarno pridodajemo simboličko značenje i koji »označuju predmete s kojima su povezani«¹⁸. Oni su slike, nazivi, imena¹⁹ koji ukazuju na te psihološke dinamične obrasce, arhetipove, koji su se u našoj psihi razvijali i asimilirali tijekom cijele povijesti čovjeka. Nije suludo tvrditi da neki, ako ne i većina, imaju svoje porijeklo u dalekim prehistorijskim epohama koji sežu sve do ranih životinjskih stadija čovjeka.

Kao što je već naznačeno, arhetipovi su nespoznatljivi uobičajenim svjesnim i razumskim sposobnostima i jedini način da se približimo značenju arhetipa su »simbolički nazivi«²⁰ koji nastaju »nesvjesno i spontano – u obliku snova.«²¹ Carl Gustav Jung u *Čovjek i njegovi simboli* u poglavlju *Pristup nesvjesnom* snove i njihov zadatak u cjelokupnom kontekstu čovjekove psihe definira na sljedeći način: »Općeniti je zadatak snova da nastoje očuvati naš psihološki sklad stvarajući građu koja na prikriiveni način ponovno uspostavlja potpunu psihičku ravnotežu. To zovem dopunskom (ili kompenzacijskom) ulogom snova, u našoj psihičkoj njezi.«²² Jung je snove i njihov simbolički sadržaj, ili jezik smatrao kao jedini direktan put prema razumijevanju i integraciji kolektivnog i osobnog sadržaja nesvjesnog djela psihe u svijest, a arhetipovi kojim naše nesvjesno putem snova nadoknađuje naš svjesni dio psihe. Jung u *Čovjek i njegovi simboli* arhetipove naziva još i »iskonskim slikama«²³. Jung u istom poglavlju arhetipove definira u analogiji s nagonima bića za koje se može tvrditi da imaju manje kompleksnu dinamiku psihe, Jung tvrdi sljedeće: »Oni su zapravo, nagonski trend, koji je jednako upadljiv kao što je upadljiv i poticaj u ptica da grade gnijezda, ili u mrava da stvaraju organizirane nastambe.«²⁴ Jung bi dešifriranje nagonskih trendova, arhetipova i općenito sadržaja nesvjesnog djela psihe koji se pojavljuje u snovima smatrao svojim glavnim zadatkom. Razlog tome je bio Jungov stav da su arhetipovi ključni čimbenici procesa individuacije. Nesvjesni dio psihe pojedinca autonomno i putem snova pokušava kroz taj psihički mehanizam individuacije integracijom i asimiliranjem²⁵ premostiti procjep između svjesnog i nesvjesnog. Jer simboli, kao primarni oblik u kojem se arhetipovi prikazuju

¹⁷ Carl Gustav Jung, »Pristup nesvjesnom«, preveli Marija i Ivan Salečić u: *Čovjek i njegovi simboli*, urednik Carl Gustav Jung (Zagreb: Mladost, 1974), str. 55.

¹⁸ Jung, »Pristup nesvjesnom«, str. 20.

¹⁹ Isto, str. 20.

²⁰ Isto, str. 20.

²¹ Isto, str. 20.

²² Isto, str. 50.

²³ Isto, str. 67.

²⁴ Isto, str. 67.

²⁵ Isto, str. 99.

svijesti, pokušavaju da »izglade i ponovno ujedine suprotnosti unutar psihe.«²⁶ Jung poglavlje *Pristup nesvjesnom* zaključuje idućim citatom: »Naše stvarno znanje o nesvjesnom pokazuje da je to prirodni fenomen i da je, poput Prirode, u najmanju ruku neutralan. Ono sadrži sve vidove ljudske prirode – vedre i mračne, lijepe i ružne, dobre i zle, umne i glupe.«²⁷ i na koncu se slagao da proučavanje pojedinačnog, kao i kolektivnog simbolizma, je golem zadatak koji još nije savladan ali čiji rezultati ohrabruju i upućuju prema odgovoru na mnoga dosad neodgovorena pitanja današnjeg čovječanstva.²⁸

²⁶ Jung, »Pristup nesvjesnom«, str. 99.

²⁷ Isto, str. 103.

²⁸ Isto, str. 103.

3. Arhetipovi psihe

U daljnjim poglavljima prikazat ću podjelu na arhetipove za koje je Jung smatrao da su glavni elementi koji tvore sadržaj i kompliciranu dinamiku našeg nesvjesnog. Arhetipovi i njihov simbolički izričaj su elementarni dio, a jednako tako i nužni stadiji »psihičkog rasta«²⁹ ili individuacije. Prije nego što u radu prikažem sam predmet tog procesa koji je arhetip jastva, pojasnit ću ostale ključne arhetipove. Analizirat ću personu u njenom odnosu s arhetipom sjene, te ću prikazati arhetipove anime i animusa čija funkcija tvori skrivenu dvojnu spolnost psihe jednako kao i kapacitet za individuaciju putem odnosa s pojedincima suprotnog spola. Prethodno sam naznačio da arhetip sjene, anime ili animusa i u konačnici jastva su dio različitih stupnjeva realizacije pojedinca te njihovim tumačenjem osoba koja istražuje svoje snove može bolje shvaćati vlastiti proces individuacije. Iz tog razloga redoslijed izlaganja nadolazećih poglavlja je ujedno i redoslijed kojim se ovi arhetipovi integriraju tijekom individuacije, a kojima se Jung također koristio i kao shemom za proučavanje nesvjesnih fenomena ljudske psihe. Jung je promatrajući »najmanje 80.000 snova«³⁰ uočio taj stalni obrazac kojim se psiha služi da bi integrirala nesvjesni sadržaj i arhetipski sadržaj. U djelu *Čovjek i njegovi simboli* o procesu individuacije kao psihikom obrascu von Franz tvrdi sljedeće:

»Taj obrazac je Jung nazvao procesom individuacije. Budući da snovi svake noći stvaraju drugačije prizore i slike, vjerojatno je a ljudi koji ih ne promatraju pažljivo neće zapaziti nikakav obrazac. Ali ako netko promatra svoje snove u razdoblju jedne godine, i ako proučava čitav niz, opazit će kako se određeni sadržaji javljaju, nestaju i zatim se opet vraćaju.«³¹

Također podjelom će biti obuhvaćena i persona koja nije dio kolektivnog nesvjesnog, ali koja je neposredno vezana uz arhetipski sadržaj, a samim tim vezana je i za sam proces individuacije.

3.1. Persona i Sjena

U društvenim okolnostima svako od nas preferira prikazivati sebe na određeni način koji ne mora nužno biti u potpunom skladu sa našom zbiljskom osobnošću. Takva urođena

²⁹ M. L. von Franz, »Proces individuacije«, str. 161.

³⁰ Isto, str. 160.

³¹ Isto, str. 160.

sposobnost nam pruža mogućnost da igramo društvenu ulogu za koju smatramo da najviše odgovara društvenoj situaciji u kojoj se možemo naći. Takve situacije su brojne, ali glavna podjela bi mogla biti ona na događaje potpuno beznačajne spontane naravi poput upoznavanja stranca na ulici i na one formalne naravi ako se radi o ozbiljnim okolnostima koji uključuje naš posao ili obrazovanje. Drugačije rečeno, psihičko djelovanje pojedincu osigurava društvenu poziciju i psihičku ravnotežu tako što tvori masku koja drugima ostavlja određeni utisak i prikriva istinsku narav³² pojedinca. Jung tu društvenu masku označava pojmom persona za koji se odlučio povodeći se za primjerom drevnih kazališta gdje su koristili isti pojam za stilizirane maske glumaca.³³

Proces individuacije teži da elementi psihe funkcioniraju u skladu³⁴ stoga je jedan od prvih ciljeva u procesu individuacije oslobađanje od lažnih svojstava persone³⁵ ili društvene maske. Postepeno integriranje istinskih svojstava naše osobnosti u personu uklanja nezdrave oblike persone koji u suprotnom mogu rezultirati s pretjeranim poistovjećivanjem s našom personom ili s formiranjem persone koja nije društveno prihvatljiva. Persona koči proces individuacije zbog privida autentičnosti kojim se svijest lako i svakodnevno identificira, a koji nije dio našeg stvarnog karaktera. Arhetip u neposrednom odnosu sa personom i jedan od glavnih elemenata za koji je Jung smatrao da igraju presudnu ulogu u procesu individuacije i tvorbi našeg odnosa s vanjskim stvarnim svijetom i vlastitim unutarnjim psihičkim svijetom, je sjena. Ona se može promatrati kao negativna strana persone i »nije potpuno nesvjesna ličnosti«³⁶ zbog svoje bliske povezanosti sa personom koja svoju funkciju vrši u neposrednom odnosu sa svijesti i vanjskim svijetom. Sjena je arhetip psihičkog aparata s kojim otpočinje proces individuacije. Simboli koji se javljaju u snovima često mogu biti sagledani kao vrlo očita uputa i »kritika nesvjesnog«³⁷. Sjena često upotpunjava tu ulogu kritike i u snovima se prikazuje u svom sjenovitom, mračnom personificiranom obliku te istog spola kao i pojedinac simbolizirajući sakrivenu mračnu stranu njegove osobnosti. Uloga sjene u snovima je da pojedincu istakne karakteristike koje je sakrio od sebe, a potisnuo iz svoje persone smatrajući

³² Carl Gustav Jung, »Two Essays on Analytical Psychology: On the psychology of the unconscious«, str. 192. »on the one hand to make definite impression upon others, and, on the other, to conceal the true nature of the individual.«

³³ Carl Alfred Meier, *Personality: The Individuation Process in Light of C.G. Jung's Typology*, preveo sa njemačkog David N. Roscoe (Einsiedeln: Daimon, 1995), str. 91, »This is where Jung gets the term persona, for in ancient theater it was the term used for the stylized mask of the actor.«

³⁴ Carl Gustav Jung, »Two Essays on Analytical Psychology: On the psychology of the unconscious«, str. 174. »Individuation, on the other hand, aims at a living co-operation of all factors.«

³⁵ Isto, str. 174. »The aim of individuation is nothing less than to divest the self of the false wrappings of the persona on the one hand, and of the suggestive power of primordial images on the other.«

³⁶ M. L. von Franz, »Proces individuacije«, str. 168.

³⁷ Isto, str. 168.

ih suprotnima od onoga što on jest ili bi želio biti. Stoga te potisnute karakteristike sanjač smatra negativnima, te kada ih uviđa u drugim osobama u svojoj okolini u njemu mogu proizvesti burnu emocionalnu reakciju poput iritacije, ljutnje ili prijezira. Fenomen burnog, emocionalnog reagiranja na pojedine karakteristike drugih koje smatramo negativnima je zapravo projekcijska funkcija sjene. Projekcijska funkcija pojedinih arhetipova stoga ima i konstitutivnu vrijednost za empirički, vanjski doživljaj zbilje. Valja naglasiti da ovu vrijednosti također posjeduju i arhetipovi poput anime ili animusa. Sjena kao elementarni dio našeg unutarnjeg, a kao što sam sada naveo i vanjskog iskustva, se može potkrijepiti citatom u kojem von Franz tvrdi da je sjena »dužna predočiti suprotnu stranu ja i jasno izraziti upravo ona svojstva koja se ponajviše osuđuju kod drugih ljudi.«³⁸ Također, Jung je opazio da se sjena može promatrati u ranim stadijima psihoanalize³⁹ jer proces individuacije započinje onog trenutka kada individua postaje svjesna svoje sjene⁴⁰ zbog učestalog pojavljivanja sjene u snovima i uočavanja sjene tijekom jedne od njenih projekcija. Priča koju je Jung često koristio da bi oprimjerio odnos svijesti i sjene je ona o Dr. Jekyllu i Mr. Hydeu u kojoj je isticao da proces individuacije nije odvajanje od tog aspekta naše psihe, nego spoznavanje i svjesna postepena inkorporacija njenog sadržaja da bi ta životna sila postala zbiljsko iskustvo⁴¹ kao samorealizacija i autentično življenje. Ovo potpoglavlje ću zaključiti citatom u kojem von Franz tvrdi sljedeće;

»Kad nam se u snovima javljaju mračni likovi i kad se čini da nešto hoće, ne možemo biti sigurni predstavljaju li samo naš sjenoviti dio, ili Jastvo, ili oboje istodobno. Pogoditi unaprijed predstavlja li naš mračni sudrug nedostatak što ga moramo prevladati, ili smisleni djelić života što ga trebamo prihvatiti – to je jedan od najtežih problema što ih susrećemo na svom putu prema individuaciji.«⁴²

3.2. Animus i Anima

Prije analize centralnog arhetipa Jastva bitno je u kratkim crtama opisati još jedan arhetip psihe koji kao i sjena ima ulogu posrednika kolektivnog nesvjesnog putem snova i projekcije.

³⁸ M. L. von Franz, »Proces individuacije«, str. 174.

³⁹ Carl Alfred Meier, *Personality: The Individuation Process in Light of C.G. Jung's Typology*, str. 82. »We shall now examine the phenomenology of a typical dream figure that can frequently be observed in the early stages of analysis.«

⁴⁰ Ann Casement, »The Shadow«, u: Renos K. Papadopoulos (glavni urednik), *The Handbook of Jungian Psychology: Theory, practice and applications*, (Routledge, 2006), str. 94-112, na str. 100. »He writes at some length equating the inferior function with *shadow* and says the individuation process is invariably started by the individual becoming conscious of the *shadow*.«

⁴¹ M. L. von Franz, »Proces individuacije«, str. 175.

⁴² Isto, str. 175-176.

Osim sjene koja se u snovima javlja u personificiranom obliku i spola kao sanjač često se javlja i drugi 'unutrašnji lik', arhetip anime i animusa. Ako je sanjač muškarac ovaj arhetip otkrit će ženski lik svoga nesvjesnog; dok kod žena će to biti muški lik.⁴³ Von Franz navodi da se ovaj simbolički lik javlja iza sjene iznoseći na vidjelo nove i različite probleme⁴⁴ za psihologiju pojedinca. Animus i anima su arhetipovi koje posreduju dinamičan odnos između unutarnjeg psihičkog svijeta i svijesti.⁴⁵ Oni su oblikovani utjecajima koje je imao na nas roditelj suprotnog spola.

U slučaju muškarca anima je oličenje svih ženskih psiholoških težnji u muškoj psihi, kao što su neodređeni osjećaji i raspoloženja, proročke slutnje, sklonost za iracionalno, sposobnost za osobnu ljubav, osjećaj za prirodu⁴⁶ kao i u formiranju raznih erotskih maštarija, želja i međuljudskih odnosa. U slučaju žene sličnu funkciju obnaša animus koji se može pokazati kao surovost; bezobzirnost; isprazna brbljavost, pritajene tvrdoglave i opake ideje⁴⁷ ili može doprinijeti razvoju karakteristika poput hrabrosti, istinoljubivosti i duhovne dubine⁴⁸ Jung u djelu *Aion: Researches into the Phenomenology of the Self* daje shematski opis ova dva arhetipa i način na koji upotpunjuju svjesni aspekt psihe pojedinca s obzirom na spol. Jung tvrdi da u slučaju žena ovaj element koji tvori projekcije prema suprotnom spolu je animus, što znači um ili duh. Animus korespondira s očinskim Logosom u slučaju muškaraca jednako kao što anima korespondira majčinskim Erosom u slučaju žena.⁴⁹ Eros i logos su u ovom kontekstu upotrebljeni da bi metaforički prikazali dominantni karakter svijesti kod spolova, u slučaju žena emotivan vezivajući aspekt, dok u slučaju muškaraca inzistiranje na racionalnosti kao diferencirajući aspekt.

Kao i u slučaju sjene, načini na koji se ovaj arhetip ukazuje našoj svijesti ovisi isključivo o tome je li odnos prema nesvjesnom djelu psihe pozitivan ili negativan i pokušavamo li realizirati naše nesvjesne aspekte ili ih potiskujemo. Jung smatra da integracija sjene označava prvi stupanj u individuaciji i da bez tog stupnja, prepoznavanje anime i animusa nije moguće. Sjena može biti realizirana samo kroz odnos s partnerom, dok anima i animus samo kroz

⁴³ M. L. von Franz, »Proces individuacije«, str. 177.

⁴⁴ Isto, str. 177.

⁴⁵ Carl Gustav Jung, *Aion: Researches into the Phenomenology of the Self*, preveo s njemačkog R. F. C. Hull (Princeton University Press, 1959), str. 20. »To this extent, both figures represent functions which filter the contents of the collective unconscious through to the conscious mind.«

⁴⁶ M. L. von Franz, »Proces individuacije«, str. 177.

⁴⁷ Isto, str. 193.

⁴⁸ Isto, str. 195.

⁴⁹ Carl Gustav Jung, *Aion: Researches into the Phenomenology of the Self*, str. 14. »I have called the projection-making factor in women the animus, which means mind or spirit. The animus corresponds to the paternal Logos just as the anima corresponds to the maternal Eros.«

odnos s partnerom suprotnog spola.⁵⁰ Ovo znači da proces individuacije ili Jastvo od nas zahtjeva da proživljavamo ove skrivene aspekte naše psihe individualno i formiranjem zajednica s drugima. Autentičnost ili individuacija stoga nije nešto što se doživi, nego je stalan proces u kojem si pojedinac ne smije dozvoliti prevelika odstupanja od onih često za svijest nejasnih zahtjeva koji mu dolaze iz dubina psihe. Jung je definirao ego kao centar svijesti⁵¹, on je subjekt svakog našeg svjesnog djelovanja i faktor u integraciji nesvjesnih elemenata psihe jer određuje kvalitetu sadržaja koji može biti osviješten. Što je veća količina sadržaja asimilirana u svijest, rascjep između ega i Jastva se smanjuje, iako u zbilji zatvaranje tog rascjepa mora biti nezavršivi proces⁵² osnovan na odnosu ega sa jastvom. Von Franz u djelu *Čovjek i njegovi simboli* za ovaj stadij u procesu integracije kolektivnog nesvjesnog zaključuje sljedeće:

»Ako se neki pojedinac dovoljno ozbiljno i dovoljno dugo hvatao ukoštac s problemom anime (ili animusa) tako da on, ili ona, više nisu s njim djelomično istovjetni – nesvjesno mijenja svoj dominantni značaj i javlja se u novom simboličkom obliku predstavljajući Jastvo, najskriveniju bit psihe.«⁵³

3.3. Jastvo

Prema Jungu Jastvo je centralni dio psihičkog aparata koji određuje tijek ili obrazac kretanja procesa individuacije. Ako pojedinac tijekom života uspješno asimilira nesvjesni sadržaj svoje psihe, svjesno integrira potisnuti sadržaj i dozvoljava autonomiju svojem animusu ili animi on istovremeno potiče ispoljavanje onoga što Jung naziva jastvom. Za jastvo von Franz u poglavlju *Proces individuacije* tvrdi sljedeće:

»U našem se civiliziranom svijetu većina snova mora baviti razvojem 'ispravnog' unutrašnjeg stava *ja* prema jastvu, jer je uslijed modernih načina mišljenja i ponašanja taj odnos u nama znatno više poremećen nego u primitivnim ljudima. Oni općenito

⁵⁰ Carl Gustav Jung, *Aion: Researches into the Phenomenology of the Self*, str. 22. »Recapitulating, I should like to emphasize that the integration of the shadow, or the realization of the personal unconscious, marks the first stage in the analytic process, and that without it a recognition of anima and animus is impossible. The shadow can be realized only through a relation to a partner, and anima and animus only through a relation to a partner of the opposite sex«

⁵¹ Carl Gustav Jung, »The Psychology of Eastern Meditation«, u: William McGuire (glavni urednik), *Collected Works of C. G. Jung Vol. 11.*, (Princeton University Press, 1975), 558-575, na str. 573. »centre of consciousness, the ego«

⁵² Carl Gustav Jung, *Aion: Researches into the Phenomenology of the Self*, str. 22. »I should only like to mention that the more numerous and the more significant the unconscious contents which are assimilated to the ego, the closer the approximation of the ego to the self, even though this approximation must be a neverending process.«

⁵³ M. L. von Franz, »Proces individuacije«, str. 196.

žive izravno iz unutrašnjeg središta, a mi smo, s našom neukorijenjenom sviješću, tako upleteni u izvanjske, potpuno tuđe stvari, da se poruke jastva vrlo teško probijaju do nas. «⁵⁴

Jastvo Jung smatra onim istinski autentičnim kod svakog pojedinca, bilo to u obliku njegovih istinskih vrijednosti, ciljeva ili potencijala osobnosti koji su potpuno skriveni u nesvjesnom do određenog stupnja u procesu individuacije. Jung smatra jastvo arhetipom potpunosti i jedinstva.⁵⁵ Von Franz tvrdi da se Jastvo u snovima »često javlja u obliku koji upozorava na osobitu posvudašnjost; to jest, ono se očituje kao gigantsko, simbolično ljudsko biće koje obuhvaća i sadrži čitav kozmos. Kad se ta slika javi u snu nekog pojedinca, možemo se nadati rješenju njegova sukoba, jer tad se aktivira životno psihičko središte«⁵⁶. Stadij u kojem pojedinac ima jasan doživljaj svog jastva u snovima implicira posljednji stupanj u procesu individuacije.

Jastvo kao ono »vladajuće središte iz kojega potječe učinak upravljanja, čini se da je neka vrsta 'nuklearnog atoma' u našem psihičkom sustavu«⁵⁷, to bi značilo da je jastvo primarno u upravljanju procesom individuacije pojedinca. Uz to, von Franz navodi i da se »Jastvo može definirati kao unutrašnji vodeći činilac koji se razlikuje od svjesne osobnosti i koji se može shvatiti samo istraživanjem vlastitih snova. Oni ga pokazuju kao rukovodeće središte koje izazivlje stalno povećanje i dozrijevanje osobnosti.«⁵⁸ Također, von Franz kao bitnu činjenicu ističe da Jung nije prvi koji je otkrio postojanje takvog središta, te navodi kako su to unutarnje središte intuitivno poznavali i naši prethodnici, kao na primjer Grci koji su to središte nazivali daimonom, Egipćani pojmom Ba-duše, a Rimljani izražavali kao 'genius' koji je bio prirođen svakom pojedincu.⁵⁹ Von Franz navodi kako su to psihičko središte u »nepokvarenom obliku«⁶⁰ shvaćali i »Indijanci iz plemena Naskapi«⁶¹ koji zbog toga što ih nisu dohvatile naše civilizirane ideje imali prirodan uvid u bit onoga što Jung naziva jastvom⁶². Ona ističe kako članovi plemena Naskapi zbog manjka organizacije i razvitka širih zajednica, nisu formirali čvrste zajednice izvan one obiteljske, te su zanemarili razvoj plemenskih i religijskih običaja i

⁵⁴ M. L. von Franz, »Proces individuacije«, str. 198.

⁵⁵ Carl Gustav Jung, »Definitions«, u: William McGuire (glavni urednik), *Collected Works of C. G. Jung Vol. 6.*, (Princeton University Press, 1976), str. 408-486, na str. 460. »conceived as a totality and unity in which the opposites are united.«

⁵⁶ M. L. von Franz, »Proces individuacije«, str. 199.

⁵⁷ Isto, str. 162.

⁵⁸ Isto, str. 162.

⁵⁹ Isto, str. 161.

⁶⁰ Isto, str. 161.

⁶¹ Isto, str. 161.

⁶² Isto, str. 162.

vjerovanja⁶³. Posljedično tome, njihov psihički aparat razvio je svojevrsnu samotnost, oslobođenu od bilo kakvih pretpostavki, koja se morala »osloniti na vlastite unutrašnje glasove i nesvjesna otkrića«⁶⁴ Iz tog razloga takvi pojedinci, a u ovom slučaju naskapijski lovac »u svom temeljnom pogledu na svijet«⁶⁵ poznaje svoju dušu kao »unutrašnjeg sudruga«⁶⁶, vodiča i učitelja⁶⁷ kojeg je on nazivao 'moj prijatelj' što znači Veliki čovjek⁶⁸ Jung je Velikog čovjeka nazivao i starim mudracem⁶⁹ ili kozmičkim čovjekom.⁷⁰ Veliki čovjek je glavni simbol kojim se u čovjekovoj prošlosti, u raznim kulturama i tradicijama, jastvo označavalo kao psihički centar, središte ili simbol jedinstva. Putem ovog simbola psiha i danas dozvoljava čovjeku pristup njegovom vlastitom autentičnom i kolektivnom sadržaju sa kojim se neposredno susreće u svojim snovima.

3.3.1. Simboli Jastva

Kao u slučaju sjene, anime i animusa i jastvo ima svoj vlastiti simboličan način prikazivanja u snovima. Jastvo može poprimiti oblik značajne osobe poput Winston Churchilla ili kraljice Elizabete⁷¹ koji u snovima sanjača budu predstavljeni u obliku mudraca zbog svoje društvene reputacije i položaja. Vrlo često jastvo poprima i oblik kozmičkog čovjeka⁷² koji ovisno o kulturalnoj pripadnosti pojedinca mijenja svoj lik. U zapadnoj civilizaciji ideja kozmičkog čovjeka pripisuje se Adamu, prvom čovjeku⁷³ kao i »Kristu«⁷⁴, dok u Perziji Gayomartu ili u kontekstu hinduizma puruši.⁷⁵ O ovom univerzalnom simbolu kozmičkog čovjeku von Franz tvrdi sljedeće:

»Prema kazivanju mnogih mitova, kozmički čovjek nije samo početak već i konačni cilj svega života – svega stvaranja. 'Sva prirodna žita znače pšenicu, sva prirodna blaga zlato, svaki rod čovjeka', kaže srednjovjekovni mudrac Meister Eckhart. A gledamo li to sa psihološkog

⁶³ M. L. von Franz, »Proces individuacije«, str. 161

⁶⁴ Isto, str. 161.

⁶⁵ Isto, str. 161.

⁶⁶ Isto, str. 161.

⁶⁷ Isto, str. 162.

⁶⁸ Isto, str. 161.

⁶⁹ Carl Gustav Jung, »On the Nature of Dreams«, u: William McGuire (glavni urednik), *Collected Works of C. G. Jung Vol. 8.*, (Princeton University Press, 1969), str. 281-297, na str. 293. »Wise Old Man«.

⁷⁰ M. L. von Franz, »Proces individuacije«, str. 200.

⁷¹ Isto, str. 200.

⁷² Isto, str. 199-200.

⁷³ Isto, str. 200.

⁷⁴ Isto, str. 202.

⁷⁵ Isto, str. 200.

stajališta, sigurno je tako. Cijela unutrašnja psihička zbilja svakog pojedinca u krajnjoj je liniji usmjerena prema tom arhetipskom simbolu Jastva⁷⁶

Simbol Jastva kao simbol ujedinjenja, potpunosti i jedinstva znao je biti prikazan i kao dvospolno biće⁷⁷, slično onome kojeg je opisao Aristofan u *Gozbi*⁷⁸. Kao i u tom mitološkom prikazu i ovdje se radi o jedinstvu muškarca i žene, o pomirenju parova psiholoških suprotnosti.⁷⁹ U kontekstu Jungove psihoanalize radi se o pomirenju anime ili animusa s predominantnim značajem svijesti koje rezultira s razvitkom osobnosti, pristupom Jastvu i uspješnom integracijom sadržaja nesvjesnog. Postoje brojni simboli za koje je Jung uočio da često poprimaju ulogu simboliziranja Jastva, neki od njih su »kamen mudrosti«⁸⁰ te dragocjeno ili obično kamenje⁸¹ koje često zahtjeva nekakvu vrstu obrade. Von Franz navodi da to kamenje u snovima simbolizira »sanjačevo najskrivenije biće, njegovu pravu osobnost.«⁸² Također kao dobar primjer našeg simboličnog odnosa prema kamenju ističe potrebu za običajem stavljanja kamenja na grobove kao i težnju za podizanjem kamenih spomenika znamenitim ljudima, ili na mjestu važnih događaja⁸³.

Navedeni su samo neki od simbola koji ispunjavaju ulogu simboliziranja jastva kako bi pokazao na koji je način Jung promatrao pojedine figure za koje se inače smatra da su isključivo dio religioznog diskursa. Također Jung je veliki dio svog rada na području psihoanalize posvetio isključivo istraživanju ovih simbola, njihovog transkulturalnog značenja, izvora i tradicija u kojima su se pojavljivali. Očito je da simbolizam kamena, te pojedinih religioznih figura poput Krista ili drugih varijanti kozmičkog čovjeka odigrava bitnu ulogu u kontekstu povijesti. Jung bi se zasigurno složio kada bi se i reklo da su ti simboli u različitim tradicijama i povijesnim kontekstima općenito ispunjavali svi sličnu funkciju za psihi. Smatrao je da velika količina primitivne psihologije biva netaknuta u našoj psihi, nepromjenjena modernim životom⁸⁴ i suvremenijim promjenama u našoj psihi. Aktivno korištenje, uključivanje takvih arhetipskih simbola, ne samo simbola jastva, u svakodnevni život odgovara na bitnu potrebu našeg psihičkog aparata da izražava sadržaj našeg nesvjesnog

⁷⁶ M. L. von Franz, »Proces individuacije«, str. 202.

⁷⁷ Isto, str. 203.

⁷⁸ Damir Barbarić, »Platon«, u: Damir Barbarić (priređivač sveska), *Grčka Filozofija*, Hrestomatija filozofije, (Zagreb: Školska knjiga, 1995), str. 72.

⁷⁹ M. L. von Franz, »Proces individuacije«, str. 204.

⁸⁰ Isto, str. 206.

⁸¹ Isto, str. 209.

⁸² Isto, str. 205.

⁸³ Isto, str. 209.

⁸⁴ Carl Gustav Jung, »On the Psychogenesis of Schizophrenia«, u: William McGuire (glavni urednik), *Collected Works of C. G. Jung Vol. 3.*, (Princeton University Press, 1982), str. 233-249, na str. 244. »more than normal amount of primitive psychology remains intact and does not become adapted to modern conditions.«

i kolektivnog djela psihe, a u isto vrijeme da ga tim ispoljavanjem ponovno oblikuje i u konačnici transformira kroz individuaciju..

4. Zaključak

Carl Gustav Jung (1875-1961) je imao veliki doprinos području psihoanalize i uz svog suradnika Sigmunda Freuda može biti smatran kao jedan od najvećih mislilaca tog područja. Jungova tendencija da proširuje područje psihoanalize na filozofiju i različite oblike ezoteričnih učenja se isplatilo na način da je do kraja svog života formirao potpuno drugačije gledište naspram onog što se do tada tradicionalno smatralo psihoanalizom. Taj novi pogled, drugačiji od onoga njegovog suradnika i mentora, mu je omogućila promatranje čovjekove psihe i fenomena koji ju okružuju na potpuno drugačiji način. Inkorporirao je različita često zanemarena učenja u holistički kontekst psihe.

Čovjek i njegovi simboli su djelo koje je Jung napisao s svojim suradnicima i pobornicima njegovog pristupa psihoanalizi. Djelo je napisano s ciljem da na jednom mjestu sadrži sve bitne teze i zaključke koji su u tom kasnom periodu njegove misli bile predominantne. Jung je *Čovjek i njegovi simboli* napisao samo prvo poglavlje nazvano *Pristup nesvjesnom* u kojem definira neke od svojih najbitnijih pojmova poput simbol, nesvjesno, arhetip i san te postavlja jasne razlike između sebe i svojih prethodnika. Ostala poglavlja u djelu su još i *Dnevni mitovi i suvremeni čovjek* Josepha L. Hendersona, *Simbolizam u likovnoj umjetnosti* Aniele Jaffe, *Proces individuacije* M. L. von Franz, te *Simbolizam u jednoj individualnoj analizi* Jolande Jacobi. Poglavlje *Proces individuacije* zauzima centralno mjesto u *Čovjek i njegovi simboli*, jednako je tako Jung postavljao i sam proces individuacije kao centralni proces psihe, kao primarni zadatak i izvor smislenog života svakog pojedinca. U ovom radu sam ukratko prikazao proces individuacije kao i elemente psihe poput sjene i persone, anime i animusa i jastva koji igraju glavnu ulogu u tom procesu. Jung je za te elemente, definirajući ih kao arhetipove, smatrao da možemo otkriti i sami za sebe ako obratimo dodatnu pozornost na fenomene vlastite psihe kao i na simbolizam koji nas okružuje u svakodnevnom životu. Jung je smatrao arhetipove autonomnim obrascima koji su uz čovjeka od njegovih ranih i primitivnijih stadija, formirani davno prije njegovog trenutnog stadija u kojem je svoje razumne sposobnosti doveo do vrhunca potiskujući veliki dio sadržaja u nesvjesni skriveniji dio psihe. U djelu *Čovjek i njegovi simboli* Jung i njegovi suradnici navode brojne simbole koji referiraju na pojedine arhetipove našeg kolektivnog nesvjesnog, a koji su i u prošlosti bili zastupljeni u brojnim tradicijama različitih 'stupnjeva primitivnosti'. Jung je smatrao da interpretacija simbola i danas ima svoju veliku ulogu za razvoj i individuaciju psihe modernog čovjeka jer on na stupnju nesvjesnog nije puno drugačiji od čovjeka prošlosti. Naposljetku to i je jedan od glavnih razloga zašto se Jung odlučio sa svojim suradnicima napisati *Čovjek i*

njegovi simboli koje se odlikuje time što je izvrstan temelj za promišljanje kompleksnosti psihičkih fenomena. U radu sam stoga i izdvojio personu, sjenu, animu i animus te jastvo koji tvore četiri primarna arhetipa koji osim što formiraju sve funkcije našeg psihičkog aparata također sudjeluju i navode proces individuacije. Od navedenih arhetipova, jastvo sam izdvojio kao glavni arhetip života svakog pojedinca kojeg je Jung uz sve ostale nazive i predstavljao kao nukleus psihe da bi naglasio njegovu centralnu funkciju koju on ima u suradnji sa cjelokupnim psihičkim aparatom pojedinca. Jung je smatrao jastvo izvorom autentičnosti, ono što iz kolektivnih svojstava pojedinca može proizaći u njegovom životu kao u potpunosti autentično i unikatno. Jastvo kao psihički centar stoga proizvodi i navodi taj proces individuacije primarno se koristeći sadržajem sjene, anime ili animusa kojeg pojedinac sakuplja tijekom cijelog svog života. Taj sadržaj ne mora biti nužno negativan, niti nužno pozitivan da bi poslužio kao korak u procesu individuacije koji koristi cjelokupni psihički aparat u samorealizaciji pojedinca. Sam proces individuacije je u punom smislu te riječi proces koji zahtjeva redovnu pozornosti kako bi se mogao odvijati, cilj procesa je iz tog razloga samo to neprestano odvijanje koje uspješno samorealizira čovjeka kao individu. Jungova metoda svojevrsne njege našeg vlastitog psihičkog stanja, pa i psihičkog stanja zajednice u slučaju psihoterapije, ima svakako brojne implikacije u etičkom pogledu. On sam je iskazivao težnju da njegov shematski prikaz čovjekove psihe nikada u praksi nije u potpunosti fiksni prikaz, već dinamičan, jednak naravi same psihe koja ima vlastita pravila i autonomiju i koja se odupire strogo stručnom terminološkom prikazu. Jung je zasigurno bio i svjestan da se ne može svaki pojedinac realizirati kao individua da bi se stvorio nekakav oblik utopijskog društva jednako kao što je i bio svjestan te velike kompleksnosti naravi psihe koja onemogućava postojanje univerzalnog pristupa psihoterapeutskoj praksi. Unatoč tome individuaciju je opet smatrao ključnom i za život nužnim procesom gdje osoba koja sebe uspijeva realizirati ima pozitivan utjecaj na okolinu u kojoj obitava kao što i ima privilegiju voditi za sebe ispunjenu egzistenciju.

5. Popis literature

Ann Casement, »The Shadow«, u: Renos K. Papadopoulos (glavni urednik), *The Handbook of Jungian Psychology: Theory, practice and applications*, (Routledge, 2006), str. 94-112.

Carl Alfred Meier, *Personality: The Individuation Process in Light of C.G. Jung's Typology*, preveo sa njemačkog David N. Roscoe (Einsiedeln: Daimon, 1995).

Carl Gustav Jung, *Aion: Researches into the Phenomenology of the Self*, preveo s njemačkog R. F. C. Hull (Princeton University Press, 1959).

Carl Gustav Jung, »A Psychological Approach to the Dogma of the Trinity«, u: William McGuire (glavni urednik), *Collected Works of C. G. Jung Vol. 11.*, (Princeton University Press, 1975), 107-200.

Carl Gustav Jung, »Definitions«, u: William McGuire (glavni urednik), *Collected Works of C. G. Jung Vol. 6.*, (Princeton University Press, 1976), str. 408-486.

Carl Gustav Jung, »On the Psychogenesis of Schizophrenia«, u: William McGuire (glavni urednik), *Collected Works of C. G. Jung Vol. 3.*, (Princeton University Press, 1982), str. 233-249.

Carl Gustav Jung, »On the Nature of Dreams«, u: William McGuire (glavni urednik), *Collected Works of C. G. Jung Vol. 8.*, (Princeton University Press, 1969), str. 281-297.

Carl Gustav Jung, »Pristup nesvjesnom«, preveli Marija i Ivan Salečić u: *Čovjek i njegovi simboli*, urednik Carl Gustav Jung (Zagreb: Mladost, 1974), str. 18-104.

Carl Gustav Jung, »The Concept of the Collective Unconscious«, u: William McGuire (glavni urednik), *Collected Works of C. G. Jung Vol. 9.*, (Princeton University Press, 1980), 42-53.

Carl Gustav Jung, »The Psychology of Eastern Meditation«, u: William McGuire (glavni urednik), *Collected Works of C. G. Jung Vol. 11.*, (Princeton University Press, 1975), 558-575.

Carl Gustav Jung, »The Role of the Unconscious«, u: William McGuire (glavni urednik), *Collected Works of C. G. Jung Vol. 10.*, (Princeton University Press, 1966), 3-28.

Carl Gustav Jung, »Two Essays on Analytical Psychology: On the psychology of the unconscious«, u: William McGuire (glavni urednik), *Collected Works of C. G. Jung Vol. 7. 2nd ed.*, (Princeton University Press, 1966), str. 173-187.

Damir Barbarić, »Platon«, u: Damir Barbarić (priređivač sveska), *Grčka Filozofija*, Hrestomatija filozofije, (Zagreb: Školska knjiga, 1995).

Ivan Salečić, »Predgovor«, u: *Čovjek i njegovi simboli*, urednik Carl Gustav Jung (Zagreb: Mladost, 1974), str. 7-8.

John Freeman, »John Freeman: Uvod«, preveli Marija i Ivan Salečić u: *Čovjek i njegovi simboli*, urednik Carl Gustav Jung (Zagreb: Mladost, 1974), str. 9-15.

M. L. von Franz, »Proces individuacije«, preveli Marija i Ivan Salečić u: *Čovjek i njegovi simboli*, urednik Carl Gustav Jung (Zagreb: Mladost, 1974), str. 158-227.